

Vereniging van
Senioren-
Ambtenaren van de gemeente
's-Gravenhage

JOURNAAL

V
S
A
G

mei 2022
jaargang 45

Voorzitter:

L.G.J. Draisma
070 - 358 90 51
leo.draisma@gmail.com

Secretaris:

Mevrouw H.L. Loke
070 - 366 96 70
h.l.loke@hotmail.com

**Penningmeester/
ledenadministratie:**

E.F.H. de Kleijn
070 - 354 46 22
penningmvsag@outlook.com

**Plaatsvervangend
penningmeester**

P. Grimme
070 - 399 15 59
pgrimme@planet.nl

Bestuurslid

C. Kloet
06 - 29 52 00 16
fleury@hetnet.nl

Bestuurslid:

Mevr. C. Bult
06 -315 61 660
cobi.b@casema.nl

E-mail bestuur:

vsag@denhaag.nl

Postadres:

Zuidlarenstraat 57
kamer 1.09
2545 VP Den Haag

Bankrekening:

NL95 INGB
0003 9305 93

t.n.v. Penn. ver. v.
Senioren Ambt. Gem.
's-Gravenhage

Website:

<https://www.vsag.nl>

Beste VSAG- ers

Op woensdag 4 mei gedenken we op het Trekvlietplein weer de ambtenaren van de gemeente die in de Tweede Wereldoorlog op tragische wijze zijn omgekomen. De afgelopen twee jaar kon

dat door corona niet. Nu gelukkig weer wel.

Vorig jaar hebben we met een bijzondere uitgave van het Journaal aandacht geschonken aan de ambtenaren van de gemeente die slachtoffer van het oorlogsgeweld werden. We kregen daar veel waardering voor. Men vond het indrukwekkend, zo bleek uit de reacties.

In dit Journaal doen we weer zoiets met deze keer de nadruk op de rol van de NSB binnen de ambtelijke organisatie. Veel ambtenaren moesten

onderduiken om aan de razzia's te ontkomen of waren door de Hongerwinter zo ernstig ondervoed dat ze niet of nauwelijks konden werken. Diensten van de gemeente werden daardoor ontwricht of kwamen zelfs helemaal stil te liggen.

In het Gemeentemuseum moesten de ambtelijke medewerkers 'ontaarde' kunst verwijderen, hun collega's bij de Openbare Leeszaal en Bibliotheek duizenden boeken en zelfs bladmuziek. Bij het Haags Gemeentearchief deed Corien Claudemans veel onderzoek naar de Tweede Wereldoorlog, vooral naar de grotendeels omgebrachte joodse gemeenschap in Den Haag.

Door wat er in Oekraïne gebeurt krijgt de herdenking op het Trekvlietplein een nog diepere betekenis. Het menselijk leed in het oorlogsgeweld van toen en van nu zal ons nog meer raken en ons nog meer doen beseffen wat leven in vrijheid is.

Een menselijk drama was ook de watersnoodramp in 1953. Als kind hebben we dat destijds niet erg bewust meegemaakt, maar bij het bezoek aan het Watersnoodmuseum in Ouwkerk tijdens de Wintertocht op 22 maart zagen we wat het geweld van storm en hoog water toen teweeg bracht.

We zagen ook wat dat betekende voor de mensen in de overstroomde gebieden die op stel en sprong huis en haard moesten verlaten. Dat meer dan 1800 mensen het niet overleefden is nauwelijks voor te stellen.

Terugkijken deden we ook tijdens de Algemene Ledenvergadering een week later. Het ging om het jaar 2021, dat voor een groot deel door corona werd beheerst. Daardoor konden we niet altijd doen wat we zo graag wilden doen.

Dat gevoel van machteloosheid leverde zo nu en dan wat frustratie op, maar we hebben

ondanks de moeilijke omstandigheden nooit de moed verloren. Met de instemming van de Algemene Ledenvergadering voor wat we toch nog van 2021 hebben kunnen maken en hoe we met de centen zijn omgegaan ben ik daarom erg dankbaar.

Gelukkig ziet het er dit jaar met het interessante en gevarieerde programma een stuk beter uit en zijn we met de tweede boosterprik voorlopig zo goed mogelijk gewapend tegen een mogelijk nieuwe aanval van corona. Misschien moeten we ook een derde boosterprik halen en wie weet hoeveel nog meer.

Beste VSAG-ers, niemand kan in de toekomst kijken. Ik houd het daarom op wat Gandhi ooit zei: "De toekomst hangt af van wat je nu aan het doen bent." Laten we dus gaan doen!

Leo Draisma

voorzitter

Op dinsdag 24 mei

Lentetocht in teken van asperges uit Limburg

**De Lentetocht op
dinsdag 24 mei staat in
het teken van de
Limburgse asperge, de
Koningin onder de
groenten.**

**Alle bijzonderheden
van de ondergrondse
teelt van asperges
komen aan de orde met
een toelichting en een
film in het
aspergepaviljoen van
Museum De Locht in
Melderslo in Noord-
Limburg.**

**Na de lunch kan het
museum worden
bezoekt. Het toont het Limburgse plattelandsleven vanaf 1850,
maar ook de nieuwste ontwikkelingen op het gebied van
glastuinbouw en de teelt van asperges en champignons, van
keuterboer tot de moderne agrarisch ondernemer.**

De bus vertrekt om 8.30 uur vanaf het busplatform van het Centraal Station naar Limburg. Om 11.00 uur worden de deelnemers in Museum de Locht ontvangen met koffie of thee en een vlaai.

Om 11.30 uur wordt in het aspergepaviljoen dat de vorm van een halve champignon heeft en waar ook het champignonmuseum is gevestigd, informatie over de teelt van asperges gegeven. Ook wordt een film vertoond over het kweken en steken van asperges, die van april tot en met juni worden geoogst. In het paviljoen staat een veilingklok uit 1908.

Lunch

Na de lunch met koffie/thee, soep en belegde broodjes kan het Museum De Locht worden bekeken. De langgevelboerderij uit 1859 was ooit een klein woonstalhuisje, waarin mensen en dieren in één ruimte woonden. Te zien zijn onder andere de ouderwetse keuken waar bijna het gehele gezinsleven zich afspeelde, de 'beste' kamer met een bedstee, het opkamertje en de kelder met de weckvoorraad. In het bakhuisje werd wekelijks brood gebakken.

In het textielpaviljoen is te zien hoe de mensen in de vorige eeuw gekleed gingen. Ook is er een tentoonstelling over kleding, de kleuren en het interieur in de jaren '70.

Ambachten

Het Ambachtenstraatje geeft ook een kijkje in de wereld van toen met een originele kapsalon, de werkplaats van de kleermaker en de schoenmaker, een drogisterij, een bakkerij met een winkeltje en een winkel in kleding, manufacturen en furnituren. Oude ambachten zijn een smid, zadelmaker, wever, mandenmaker en stroopmakerij. Historisch handgereedschap zijn onder andere de heizicht en de vliegende schop. Ze waren onmisbaar bij het uitsteken van de heide en de grasplaggen die in het winterverblijf van het vee werden uitgestrooid om de mest op te vangen.

Om 15.30 uur wordt naar Houten gereden voor het diner in restaurant De Engel. Om 19.30 uur is de bus terug op het Centraal Station.

De Lentetocht kost € 72,50, voor een introduc e € 82,50. Houders van de Museumkaart betalen € 65,00. De VIP-kaart is niet geldig. Het betreffende bedrag moet uiterlijk 15 mei worden overgemaakt naar NL74INGB 0007 4130 77 ten name van Bestuur VSAG te Den Haag met vermelding van Limburg.

Herhaling van bezoek aan Infopunt Scheveningen en Campus@Sea

**Een zelfrijdende prullenbak,
uitvindingen in het LivingLab,
de consumptie van
Noordzeevis en de teelt van**

**zeewier in de Noordzee. Dat zijn de thema's van het bezoek
aan Scheveningen op dinsdag 21 juni. Het is een herhaling van
het bezoek vorig jaar waarvoor de belangstelling zo groot was
dat 18 leden die zich hadden aangemeld niet meekonden. Als
zij meewillen krijgen zij voorrang.**

Om 13.00 uur worden de deelnemers ontvangen in het Infopunt Scheveningen naast de ingang van de pier. Daar wordt een presentatie gegeven over de vernieuwde Noordboulevard, die op 6 mei door burgemeester Van Zanen wordt geopend en het programma De Kust Gezond waarvan Smart City en het LivingLab deel uitmaken. Daarmee test de gemeente op de gehele boulevard slimme, digitale uitvindingen.

Na de toelichting wordt over de Noordboulevard gewandeld en wordt een kijkje genomen in de Foodhall die 18 wereldkeukens biedt. Ook wordt gekeken bij de kazemat, een in 1939 gebouwd betonnen verdedigingswerk tegen vijandelijke aanvallen.

In het boulevardtreintje wordt vervolgens naar de Campus@Sea aan de Hellingweg bij de haven gereden. Daar krijgen de deelnemers een portie warme kibbeling van viswinkel De Lange uit de Marcellisstraat. Dat is illustratief voor de doelstelling van de Stichting Noordzeevis Scheveningen, die de consumptie van Noordzeevis uit Scheveningen wil stimuleren. Paul Einerhand van deze stichting vertelt daarover.

Vervolgens geeft Bas de Leeuw van North Sea Farmers een toelichting op de teelt van zeewier in de Noordzee. Zeewier is een veelbelovende en steeds populairder wordende voedselbron voor mensen, dieren en planten en heeft talrijke toepassingen. Ook levert het een bijdrage aan de vermindering van de uitstoot van CO₂.

Ankers

Begin maart zijn twee eco-ankers op 12 kilometer uit de kust van Scheveningen geplaatst. Tussen de ankers is een 50 meter lang zeewierteeltsysteem bevestigd. Met het boulevardtreintje wordt terug naar het Infopunt Scheveningen gereden.

Deelname aan deze middag kost € 7,50. Dit bedrag moet worden gestort op rekening NL74INGB 0007 4130 77 ten name van Bestuur VSAG te Den Haag met vermelding van Scheveningen.

Met de boot naar de nieuwe Binckhorst

De Binckhorst verandert van een werkgebied met industrie en kantoren in een gebied waar niet alleen wordt gewerkt maar ook wordt gerecreëerd en vooral wordt gewoond. Zo komen er in de Trekvlietzone en rond de Binckhaven 1.200 nieuwe woningen. In totaal verrijzen er in de Binckhorst de komende tijd 5.000 woningen.

Leden van de VSAG krijgen op dinsdag 14 juni uitgebreide informatie over deze nieuwe

stadswijk, waar ze met een boot vanuit de Haagse binnenstad naartoe varen. Ook wordt een bezoek gebracht aan de voormalige sigarettenfabriek van Caballero, nu een centrum voor creatieve en culturele werkgelegenheid en aan het in de fabriek gevestigde restaurant en café Loetje.

De overdekte boot van De Ooievaart vertrekt om 12.00 uur vanaf de Dunne Bierkade 18B in Den Haag naar de Binckhorst. Aan boord is er een lunch met broodjes. De Binckhorst was een groot industrieterrein met drie binnenhavens langs de Trekvljet. Het wordt een gebied met goede voorzieningen waar mensen wonen, werken, studeren, winkelen en hun vrije tijd kunnen doorbrengen. Daardoor ontstaat er een totaal andere sfeer met veel meer levendigheid en bedrijvigheid. Door de Rotterdamsebaan is de Binckhorst goed bereikbaar. Met schone energie in plaats van aardgas wordt de Binckhorst een van de tien groene en gezonde energiewijken in Den Haag.

Anita Verwoest, gebiedsregisseur Laak van de gemeente, geeft om 13.00 uur in de vroegere tabaksfabriek van Laurens waar de legendarische

Caballerosigaret werd gemaakt, een toelichting op de plannen voor de Binckhorst. Na een praatje over de fabriek geeft Toon Buddingh, een van de eerste pioniers van de Caballerofabriek, een rondleiding.

In de voormalige tabaksfabriek zitten nu ondernemers op het gebied van multimedia, grafisch ontwerp, fotografie, reclame, ICT, communicatie, evenementen en architectuur. De uit 1953 daterende fabriek is op veel plekken in de originele staat teruggebracht. Opvallend zijn de zonneschermen aan de waterkant.

Loetje

Om 15.00 uur wordt een bezoek gebracht aan de nieuwe en tweede vestiging van restaurant Loetje in het ketelhuis van de Caballerofabriek. De hoge plafonds en de originele ketels ademen de historie van het pand. Na een hapje en een drankje wordt om 16.00 uur teruggevoerd naar de Bierkade.

Deelname kost € 25,00. Dit bedrag moet worden overgemaakt naar NL74INGB 0007 4130 77 ten name van Bestuur VSAG te Den Haag met vermelding van Binckhorst.

**Op dinsdag
14 september**

Varen van Amsterdam naar Leiden met diner aan boord

**Voor de VSAG is er
op woensdag
14 september een**

dinner cruise van Amsterdam naar Leiden via de Schinkel, de Haarlemmer Ringvaart en de Oude Rijn op het voor veel leden bekende partyschip 'Jacqueline'.

De bus vertrekt om 09.15 uur vanaf het busplatform van het Centraal Station richting Amsterdam. Daar wordt in de Houthaven ingescheept en worden de deelnemers met koffie of thee en appelgebak ontvangen.

Na de vaartocht door Amsterdam via de Kostverloren en de Schinkel vaart de 'Jacqueline' via de Westeinderplassen, de Haarlemmermeer, het Braassemermeer, Woudwetering en Alphen aan den Rijn naar Leiden. Aan boord is er een diner met o.a. soep, een plate gerecht met een rollade of schnitzel, friet, groeten en ijs toe. 's Middags is er koffie met een lekkernij. Vanuit Leiden worden de deelnemers met de bus weer naar het Centraal Station gebracht.

Nadere bijzonderheden staan te zijner tijd in het Journaal.

Geslaagde dagtocht naar Zeeland

Middelburg, de provinciale hoofdstad van Zeeland en door de talrijke monumenten, grachten en historische panden ook wel het kleine Amsterdam van Zeeland genoemd, was een van de pijlers van de Wintertocht op dinsdag 22 maart. Zeeland is ook de provincie van de Watersnoodramp in 1953. Zo werd bij Ouwkerk het laatste gat in de dijk gedicht met vier grote caissons. Daarin is nu het Watersnoodmuseum gevestigd, het tweede bestanddeel van de dagtocht. Mede door de zon was het voor de bijna 40 deelnemers een alleszins geslaagde dag.

De bus vertrok om 8.45 uur vanaf het Centraal Station richting Middelburg. Onderweg werd bij de Neeltje Jans een korte koffiestop gehouden. Het informatiecentrum daar ging pas op 1 april open, maar chauffeur Klaas had al koffie en thee gezet. Ook kon van het toilet in de bus gebruik worden gemaakt.

Terrasjes

Tegen 11.00 uur werden de deelnemers in Middelburg afgezet en konden daar hun eigen gang gaan. Door het prachtige weer werd uitgebreid van de vele terrasjes gebruik gemaakt. In de bus had iedereen een plattegrondje en een informatief blad gekregen over wat er allemaal in Middelburg kan worden gedaan en gezien.

Om 13.15 uur vertrok de bus naar het Watersnoodmuseum in Ouwerkerk op Schouwen-Duiveland, dat bij de watersnoodramp vrijwel volledig overstroomde.

Na de ontvangst met koffie en een Zeeuwse bolus in de

filmzaal van caisson 1 gaf Ria Geluk, een van de oprichters van het Watersnoodmuseum en nog steeds een van de vele vrijwilligers, een inleiding over het museum, dat is ondergebracht in vier caissons.

Stranden

Deze betonnen bunkers zijn in 1943 in Engeland gebouwd voor de stranden van Normandië. Daar liggen er 150. Na de oorlog is de rest aan andere landen verkocht. Vier caissons zijn gebruikt voor het dichten van het laatste gat in de dijken bij Ouwerkerk. Het laatste caisson werd op 6 november 1953 verzonken.

Na de 40-jarige herdenking van de Watersnoodramp in 1993 werd onder leiding van Ria Geluk een werkgroep gevormd. Zij slaagde er in 1997 in het museumproject van de grond te krijgen. Een groep vrijwilligers onder leiding van Evert Josse, bouwkundige uit Kloetinge, maakte van een van de caissons het Watersnoodmuseum, dat op 1 april 2001 officieel werd geopend. Na een grootscheepse verbouwing werd het museum vergroot van één naar vier caissons. Het uitgebreide museum werd in 2009 heropend door de toenmalige premier Jan Peter Balkenende.

In caisson 1 worden de feiten van de ramp tentoongesteld. De Watersnoodramp heeft niet alleen in Zeeland levens geëist. In Zuid-Holland en Noord-Brabant zijn veel meer slachtoffers gevallen. Doordat de golven steeds tegen en over de dijken sloegen verzwakten ze van binnen en bezweken uiteindelijk. Meer dan 70.000 mensen werden geëvacueerd, 1836 verdronken en 160 werden vermist. Filmbeelden tonen de redding, hulp en wederopbouw met de middelen van die tijd. Tientallen kranten en mappen met 12.500 foto's geven een beeld van toen. Te zien zijn ook hulpgoederen en machines waarmee het herstel werd uitgevoerd. Op een grote maquette staan de vele dijkdoorbraken.

Toekomst

In caisson 3 is er aandacht voor de wederopbouw, onder meer met een Deense woning. Ook wordt naar de toekomst gekeken. Inmiddels zijn 13 Deltawerken voltooid en zijn de dijken in orde. Maar de vraag is hoe dat aan het eind van de eeuw is.

Na het museumbezoek reed de bus naar Pijnacker voor het afsluitende diner in restaurant Tout le Monde.

Algemene ledenvergadering akkoord met jaarstukken 2021

De jaarstukken over 2021 zijn tijdens de Algemene Ledenvergadering op dinsdagmiddag 29 maart in de ruimte van de VSAG in Zuid57 goedgekeurd. Behalve het voltallige bestuur woonden 28 leden de vergadering bij.

In zijn opening wees voorzitter Leo Draisma erop dat de Algemene Ledenvergadering na een lange coronaperiode weer voor de voorgeschreven datum van 1 april kon worden gehouden. Na de Algemene Ledenvergadering medio juni 2021 is de VSAG weer voorzichtig met activiteiten begonnen.

Vervolgens noemde hij de namen van de 35 leden die in 2021 zijn overleden leden. Zij werden staande met enige ogenblikken stilte herdacht.

Hierna werd het jaarverslag over 2021 goedgekeurd. Op de vraag of ook bij de VSAG in de subsidie is gesneden zei de voorzitter dat de bestaande subsidieregeling, verdubbeling van de contributie-inkomsten, tot en met 2022 geldt. Met ingang van 2023 geldt de gemeentelijke subsidieverordening en moet de VSAG een begroting indienen.

Decharge

Bij de bespreking van het financieel verslag over 2021 verzocht Bob van Amstel namens de kascommissie de penningmeester decharge te verlenen voor de werkzaamheden over het boekjaar 2021 en het bestuur decharge te verlenen voor het gevoerde financiële beleid. Hiermee gingen de leden met applaus akkoord. Bob van Amstel trad statutair als lid van de kascommissie terug en werd voor zijn inzet door de voorzitter bedankt. De vergadering sloot zich hierbij met applaus aan. Ton van der Linden bleef lid. Reserve lid Krijn de Graaf schoof door als lid. Anneke Bleijenberg stelde zich beschikbaar als reserve lid. Ook hiervoor was er applaus.

Nadat een vraag over de administratieve verwerking van een verliespost door Piet Grimme was beantwoord werd de begroting ongewijzigd goedgekeurd met dank aan beide penningmeesters.

Vervolgens noemde voorzitter Leo Draisma de activiteiten in 2022:

- de fietstochten elke tweede zaterdag van maart tot en met oktober,
- de paasbingo op 12 april,
- de wandeling door oud-Voorburg op 19 april,
- de dodenherdenking op het Trekvlietplein op 4 mei,
- het bezoek aan het Oranjehotel op 6 mei,
- de lentetocht naar Limburg op 24 mei,
- het bezoek aan de Noordboulevard en de Campus@Sea op 21 juni,
- de buitendag op 16 augustus,
- de najaarsvaartocht op 14 september,
- de najaarsbingo op 27 september,
- het Tirolerfeest op 5 oktober,
- de instuif op 25 oktober,
- de sinterklaasbingo op 29 november,
- de eindejaarsbijeenkomst op 20 december.
- gewerkt wordt aan een bezoek aan de Binckhorst op 14 of 16 juni.

Bij de rondvraag complimenteerde Harry Bielefeld het bestuur voor de maandelijkse verschijning in 2021 van het Journaal.

Na afloop was er in het café van Zuid57 een samenzijn met een hapje en een drankje.

Afgelaste fietstocht van april naar Maassluis op zaterdag 14 mei

De fietstocht van zaterdag 9 april is vanwege de slechte weersomstandigheden afgelast. De tocht zou naar Maassluis gaan. Dat wordt de bestemming van de fietstocht op zaterdag 14 mei. Maassluis is bekend van de vele sleepboten, de haven, de monumentale panden en het historische stadshart met de Grote Kerk en de Monstersche Sluis.

Heen wordt via Monster gefietst, na de koffiepauze in Maassluis terug over Schipluiden. Om 10.00 wordt vertrokken bij caf etaria Kwalitaria tegenover het winkelcentrum aan het De Savornin Lohmanplein in Den Haag bij de halte van Randstadrail lijn 3.

Bij twijfel of de fietstocht gezien de weersomstandigheden doorgaat kan worden gebeld met Cobi Bult, tel. 06 – 315 616 60.

Op 5 oktober in partycentrum Het Witte Paard in Nootdorp

Bayerisch Oktoberfeest met Tiroler Volksmusik

**In de geheel in Bayerische
stijl aangeklede zaal van
partycentrum Het Witte**

**Paard in Nootdorp is er voor
de VSAG op woensdag
5 oktober een Oktoberfeest.
De dag staat in het teken
van Duitse en Tiroler
Schlagers en Volksmusik
met veel bekende nummers
en een diner van de
traditionele Oostenrijkse
keuken. Het programma
wordt gepresenteerd door
Wijnand van der Sande.**

De deelnemers worden 's morgens vanaf het busplatform op het Centraal Station naar Het Witte Paard gebracht waar ze worden ontvangen met een kop koffie of thee met warme Apfelstrudeln met vanillesaus.

Het diner telt 3 gangen. Het voorgerecht bestaat uit Tiroler Käse und Spek Platter met diverse soorten worst, ham, kaas en brood met smeersels op een plank. Het hoofdgerecht omvat Oktoberfest Platter met onder andere Bratwurst, Schnitzels, Kartoffelecken, Rotkohlsalat, koude en warme sausen, salade, gebakken uien en zuurkool. Het dessert is een panna cotta roomdessert met Oostenrijkse kersen.

Muziek

's Middags is het een en al muziek. Zo brengen 'Die Limburger Buben' originele Tiroler volksmuziek waarbij allerlei bekende nummers voorbij komen zoals de 'Frühlingspolka', 'Heimat der Berge' en 'Tanze mit mir in den Morgen'.

Kees Haak, de zoon van de in november 1990 overleden bekende zanger Nico Haak, zingt onder andere de Duitse vertaling van de grootste hit uit 1975 van zijn vader 'Foxy Foxtrot': 'Oh, Schmidtchen Schleicher mit den elastischen Beinen, Wie der gefährlich in den Knien federn kann'. Met dat lied veroverde Nico Haak ook de Duitse markt.

Het Oktoberfeest wordt afgesloten met een kopje koffie of thee met een lekkernij. Om 16.30 uur vertrekt de bus weer naar het Centraal Station.

Nadere bijzonderheden over de precieze datum, de kosten en de wijze van aanmelden worden te zijner tijd in het Journaal bekend gemaakt.

Flyer voor werven van nieuwe leden

Ambtenaren die bij de gemeente met pensioen gaan krijgen bij hun pensioenbrief een flyer over de VSAG. Daarin staat wat voor vereniging de VSAG is en welke activiteiten worden georganiseerd. Ook foto's geven daar een gevarieerd beeld van.

Met deze flyer hoopt de VSAG de aanstaande pensionado's voor het lidmaatschap van de VSAG te interesseren. Door het in werking treden van de Algemene Verordening Gegevensbescherming krijgt de VSAG van de gemeente geen gegevens meer van ambtenaren die met pensioen zijn gegaan. Daardoor is het niet meer mogelijk deze ambtenaren zelf rechtstreeks te benaderen.

Agenda

4/5: herdenking in Tweede Wereldoorlog omgekomen ambtenaren van de gemeente Den Haag, 10.00 uur, Trekvlietplein

6/5: bezoek aan Oranjehotel, 14.00 uur, hoek Van Alkemadelaan/ Stevinstraat

12/5: bestuursvergadering, 10.00 uur, ruimte VSAG in Zuid57

14/5: fietstocht, 10.00 uur, bij caf etaria Kwalitaria tegenover het De Savornin Lohmanplein

24/5: Lentocht, 8.30 uur, busplatform Centraal Station

Personalia

Overleden:

dhr. E.J. Rozendal, dhr. J.P.T. Hageman, dhr. M.J.L.M. Mimpen

Paasbingo met 'geel' buffet zeer geslaagd

Aan de paasbingo op dinsdag 12 april in de ruimte van de VSAG in Zuid57 deden dertig leden mee. Het was mede door het paasbuffet een geslaagde middag. Piet Grimme draaide de bingo met zoals altijd drie 'betaalde' rondes en een gratis vierde ronde.

De vier eerste prijzen voor een volle kaart gingen naar de dames Van der Veeke die een rollade en asperges won, A. Middelburg die een snijplankenset in de wacht sleepte en J. Hoek die een kunstbloemstuk kreeg en naar de heer De Jong die een verwenset voor dames en voor heren in ontvangst nam. Twee leden gingen zelfs met twee prijzen naar huis. Na elke ronde werden drie zakjes chocolade paaseitjes verloot en aan het einde nog de overgebleven flessen advocaat en een feeststol.

Gastvrouwen Gonny en Anneke hadden een paasbuffetje aangekleed, waar de deelnemers hun drankjes en advocaatjes met slagroom konden afhalen.

Bridgeclub viert herstart na coronapauze met een etentje

Na het gezamenlijk etentje van de Schilderclub en de afdeling Handwerken hebben de leden van de Bridgeclub gegeten in het Turks restaurant Anatolian Chefs aan De Stede.

Dat deden ze ter gelegenheid van de

herstart na de pauze als gevolg van de coronamaatregelen. Als toetje speelden ze crazy whist.

Opstapbridge

Ook de opstapbridge gaat weer van start. Belangstellende leden van de VSAG kunnen daar de regels leren kennen of langskomen om het bridgen onder de knie te krijgen of bij te spijkeren. Ze kunnen op woensdag om 13.00 uur terecht tijdens de vaste bridgemiddag in de ruimte van de VSAG in Zuid57.

Herdenking in Tweede Wereldoorlog omgekommen ambtenaren gemeente

Bij de oorlogsmonumenten op het Trekvlietplein worden op woensdag 4 mei de ambtenaren van de gemeente Den Haag herdacht die tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn omgekomen. De afgelopen twee jaar was de herdenking in verband met de coronamaatregelen alleen in een klein gezelschap en online te volgen.

Tijdens de herdenking die om 10.00 uur begint, houdt burgemeester Van Zanen van Den Haag een toespraak. Ook worden voordrachten gehouden en kransen gelegd. Na het spelen van de taptoe worden twee minuten stilte in acht genomen.

Van de herdenking worden opnamen gemaakt, die op 4 mei vanaf 16.00 uur zijn te bekijken op het YouTube-kanaal van de gemeente: www.youtube.nl/gemeentedenhaag.

Uit de
archieven
van ambtelijk
Den Haag

Installatie van NSB-burgemeester had grote invloed

Ambtenaren gemeente in mei 1945 bevrijd van NSB-regime

In mei 1945 werden de ambtenaren van de gemeente Den Haag van het NSB-regime bevrijd en konden het gemeentebestuur en de directeurs van de gemeentelijke diensten weer vrijuit een jaarverslag maken en op de oorlogsjaren teugkijken.

Aanzet voor de grote invloed van de NSB op het gemeentebestuur en de ambtelijke organisatie was de installatie van prof. mr. dr. en NSB-er Harmen Westra als burgemeester van Den Haag op 1 juli 1942 in het stadhuis aan de Javastraat met daarna een defilé van de Weerbaarheidsafdeling. Zo ontsloeg Westra, die van 1943 tot 1945 ook burgemeester van Rijswijk was, directeur Riem Vis van de Dienst Maatschappelijk Hulpbetoon omdat, zo staat in het jaarverslag over 1945, "hij eischte dat de betrekking van directeur van den Gemeentelijken Dienst voor Maatschappelijk Hulpbetoon op andere wijze moest worden vervuld dan door de heer Riem Vis geschiedde". Bovendien had Riem Vis geweigerd enkele hoofdamtaren "op grond van hun – goede – politieke instelling voor ontslag voor te dragen."

Leek

Adjunct-directeur Avenarius werd zijn opvolger en NSB-er Kouwenberg de nieuwe adjunct. Het jaarverslag is, terugkijkend op de oorlogsjaren, duidelijk over het functioneren van Kouwenberg: "Al spoedig bleek dat de heer Kouwenberg, die op het terrein der overheidsarmenzorg een volslagen leek was, niet was aangesteld om den directeur in diens werk bij te staan, doch om te trachten van Maatschappelijk Hulpbetoon een Dienst met een nationaal-socialistischen inslag te maken."

Volgens het jaarverslag brak "een tijd van terreur, willekeur en bevoorrechting van NSB-ers voor het personeel aan. Angst, haat en onderling wantrouwen werden gezaaid. Lidmaatschap van het Nederlands Arbeidsfront, de Kultuurkamer en dergelijke NSB-mantelorganisaties werd gepropageerd, voor sommige ambtenaren zelfs verplicht gesteld."

Voorts wordt er in het jaarverslag op gewezen dat Kouwenberg zelf de collectebus voor de winterhulp hanteerde. "Met schoone beloften of dreigementen trachtte hij het personeel op zijn hand te krijgen, doch over het algemeen met weinig succes. Integendeel, de saamhoorigheid nam toe en vele beginselvaste ambtenaren waren zwakkere collega's door hun voorbeeld ten steun."

Ook werkte Kouwenberg ijverig mee aan het oproepen van ambtenaren voor te werk stelling in Duitsland. Volgens het jaarverslag was dat een bron van ellende die, mede doordat ambtenaren vrijwillig ontslag namen omdat ze zich bij Maatschappelijk Hulpbetoon niet langer veilig voelden, tot ontwrichting van de Dienst leidde.

Karakter

Toch moest Kouwenberg in september 1943 van de wethouder in verband met een reorganisatieonderzoek het veld ruimen. "Het ontslag is niet te wijten aan een gebrek aan ijver of aan wantrouwen, maar de werkzaamheden van den Dienst strookten niet met het karakter van den heer Kouwenberg." Niettemin kreeg hij na zijn ontslag in opdracht van burgemeester Westra nog negen maanden salaris doorbetaald.

Het reorganisatieonderzoek was nodig omdat administrateur Walsmit meende dat hij door de inkrimping van het personeel niet meer voor de interne controle verantwoordelijk kon zijn. Het onderzoek leverde enkele voorstellen op "welker verwezenlijking den goeden gang van zaken bij den Dienst ernstig zouden verstoren en was er voorts op gericht eenige hoofdambtenaren uit hun functie te doen zetten".

De bevrijding, die 10 jaar later, op 29 april 1955, bij het stadhuis aan het Burgemeester de Monchyplein en veel ambtenaren als toeschouwer met een dropping van bloemen door Engelse vliegtuigen werd herdacht, maakte een einde aan de heerschappij van de NSB bij de gemeente.

Taak

Dus ook bij de Dienst Maatschappelijk Hulpbetoon. Het jaarverslag over de bevrijding:

“De ambtenaren die in den vroegen morgenschemer van den 5en Mei 1945 in het hoofdkantoor waren om den directeur Riem Vis, den administrateur Walsmit en den hoofdambtenaar Van Maastrigt bij hun her-intrede te begroeten, zullen die oogenblikken niet licht vergeten. Oude bekenden, o.a. den per 1 Maart 1941 door den bezetter wegens zijn Joodsche afkomst ontslagen ambtenaar Mr. M. Blei Weismann, werd de hand gedrukt en vele hartelijke woorden werden gewisseld. Met een driewerf hoera voor Koningin en Vaderland werd de nieuwe taak aanvaard. Een taak, moeitevol, maar schoon.”

Die taak was al tijdens clandestiene vergaderingen tot in detail uitgewerkt. Bovendien was er een "bewakingsplan om de NSB-ers op de dag van de bevrijding de toegang tot de gebouwen te ontzeggen en de gebouwen tegen daden van geweld door kwaadwilligen te beschermen."

De weer aangetreden directeur Riem Vis schorste 14 ambtenaren en stuurde er 50 met ongevraagd verlof wegens hun houding tijdens de bezettingsjaren.

Zijn Dienst toonde de sporen van de oorlogsjaren en het onverantwoordelijke NSB-beleid. Veel ambtenaren waren door razzia's, krijgsgevangenschap en onderduiken nog niet bereikbaar. Anderen konden door voedselgebrek maar halve dagen werken.

Weigering

Directeur Doorenbos van de Gemeenteplantsoenen, door de Duitsers ontslagen wegens zijn weigering veel groen te slopen voor de aanleg van de Atlantikwall en na de bevrijding weer aangesteld, staakte vier ambtenaren en zes werklieden en schortte eveneens vier ambtenaren en zes werklieden. Bij de Gemeentelijke Crisis- en Distributiedienst kregen 125 ambtenaren voor onbepaalde tijd ongevraagd verlof gezien hun lidmaatschap van de NSB of onjuiste houding tijdens de bezetting. Bij het Gemeentelijk Electriciteitsbedrijf werden 20 ambtenaren geschorst en 10 gestaakt en bij de Gemeentelijke Reinigingsdienst ging het om 20 ambtenaren.

Direct na de bevrijding begon de gemeente met de zuivering van het gemeentepersoneel. In totaal werden 312 "ongewenschte ambtenaren en werklieden behorende tot de nationaal socialistische beweging, welke hand- en spandiensten aan den vijand hadden verleend en zich tijdens de bezetting op onvaderlandslievende wijze hadden gedragen", met onmiddellijke ingang geschorst. Ongevraagd verlof kregen in totaal 210 medewerkers.

Op 4 juli 1945 stelde de Militair Commissaris op voordracht van burgemeester en wethouders een aantal zuiveringscommissies in. Ze onderzochten 1.160 gevallen. De zuiveringscommissies werkten voortvarend want nog geen jaar later werden ze bedankt voor het vervullen van hun taak die ze "reeds geruime tijd geleden" hadden beëindigd. Hun onderzoek en de daaruit volgende conclusies leidden in veel gevallen tot het opleggen van een straf of ontslag.

Verloop

Na de bevrijding keerden veel ambtenaren die waren ondergedoken, door de Duitsers in binnen- en buitenland te werk waren gesteld of krijgsgevangene waren geweest, weer bij de gemeente terug. Wel was er in de tweede helft van 1945 een sterk verloop onder het gemeentepersoneel, vooral bij jongere ambtenaren. Voor de gemeente werd het steeds moeilijker ambtenaren in dienst te houden of nieuwe medewerkers aan te trekken.

Tegen het einde van 1945 werden steeds meer medewerkers die een militaire opleiding hadden gehad opgeroepen "voor het verrichten van werkelijken militaire dienst." In verband met een mogelijk oorlogsverleden van nieuw aan te nemen personeel stelde het college van b en w in juli 1946 een zuiveringscommissie in die bovendien met een aantal nieuwe voorschriften moest werken. Leden van revolutionaire organisaties werden niet meer geweerd, wel personen die zich tijdens de bezetting op onvaderlandslievende wijze hadden gedragen.

(Foto's Haags Gemeentearchief)

Ambtenaren in verzet tegen Jodenvervolgning

Op de plaquette in het stadhuis waar op woensdag 4 mei namens de gemeente en de VSAG bloemen worden gelegd, staat tussen de namen van de in de Tweede Wereldoorlog omgekomen ambtenaren van de Gemeentesecretarie die van Theo van Daalhoff.

Hij werd op 19 februari 1920 in Den Haag geboren en rondde op het Aloysius College de HBS af. Het was een serieuze jongen, die de schoolprijs voor Latijn met het cijfer 10 won. Op 11 april 1944 werd hij opgepakt in het kantoor van de gemeente aan de Fahrenheitstraat in Den Haag, waar hij werkte als schrijver tweede klas.

Juist die dag vierden zijn ouders het 25-jarig bestaan van hun banketbakkerij in de Emmastraat, nu de Loosduinse Hoofdstraat. Zijn vader smeedde de bloemen die hij van

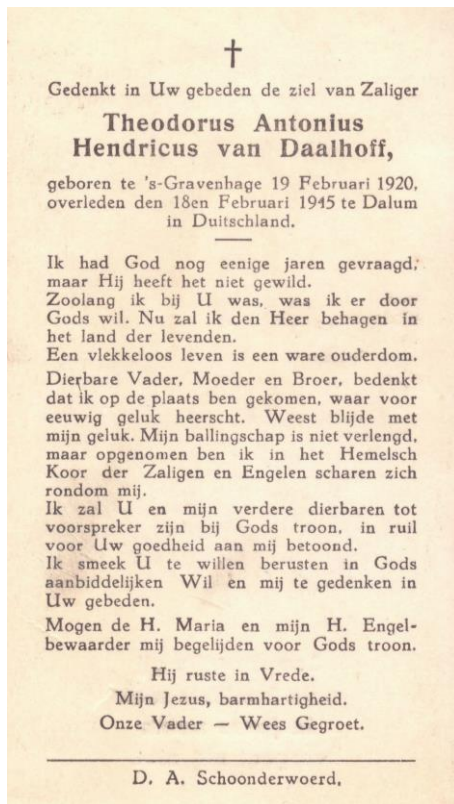
de andere winkeliers uit de Emmastraat had gekregen, woedend op straat toen hij hoorde dat zijn zoon was gearresteerd.

Met Theo van Daalhoff werd ook zijn collega J.A. Dek gearresteerd. Ze hadden persoonskaarten van joden die met de letter j waren geregistreerd uit de Burgerlijke Stand verwijderd. Daardoor waren ze tijdens de razzia's niet op te sporen. Ook zouden ze veel voedselbonnen hebben ontvreemd en aan joodse inwoners van Loosduinen en overig Den Haag hebben verstrekt.

Beiden kwamen via Kamp Amersfoort in het Kamp Vught terecht. Van daaruit werd Theo van Daalhoff getransporteerd naar het Aussenkommando Dalum bij het concentratiekamp Neuengamme. Daar bezweek hij op 18 februari 1945, een dag voor zijn verjaardag, op 24-jarige leeftijd aan 'Allgemeine Körperschwäche'.

Tuberculose

Dek overleefde de oorlog wel. Hij had open tuberculose en werd vanuit Kamp Vught overgebracht naar het Rode Kruis Ziekenhuis in Den Haag. Hij herstelde en ging na de oorlog weer bij de gemeente werken.

Op 27 december 1971 solliciteerde een neef van Theo van Daalhoff die ook Theo van Daalhoff heette, bij de gemeente. Hij was onder andere vele jaren stadsdeelmedewerker, onder meer in Scheveningen. Tijdens de eindejaarsviering van de VSAG in brouwerij De Prael zou hij met de band 'Le Chant des dunes' voor de muziek zorgen.

(Foto's Haags Gemeentearchief)

Razzia's en ondervoeding hielden

Een aantal gemeentelijke diensten had tijdens de Tweede Wereldoorlog grote moeite om te kunnen functioneren.

Door de razzia's van de Duitsers in november 1944, bekend onder de naam 'Operatie Sneeuwvlok', doken 200 ambtenaren van de Dienst Maatschappelijk Hulpbetoon onder. Ook bij de tijdelijke

Gemeentelijke Dienst Bureau Financiële Afwikkeling Evacuatie Aangelegenheden doken veel ambtenaren onder om te voorkomen dat ze bij de razzia's zouden worden opgepakt.

Bedenkelijk

Bij de Gemeentelijke Reinigingsdienst ging het zelfs om bijna de helft van het personeel. De medewerkers die wel opkwamen konden doordat ze ondervoed waren maar een beperkt deel van hun werk doen. Mede door een tekort aan benzine daalde het functioneren van de dienst tot een bedenklijk peil. Uiteindelijk lag de Reinigingsdienst zelfs helemaal stil.

(Foto Haags Gemeentearchief)

orientallen ambtenaren thuis

Bij de Crisis- en Distributiedienst werden de werktijden fors verminderd "door den slechten voedingstoestand van het personeel". Bovendien bleven veel ambtenaren jonger dan 40 jaar weg uit angst voor de controles op straat.

Bij de Gemeentelijke Geneeskundige en Gezondheidsdienst was de situatie ook slecht. "De voedingstoestand van tal van leden

van het personeel dat ten dele zeer zwaar werk verricht, is buitengewoon slecht geweest. Eerst nadat met veel moeite bijvoeding voor dit personeel was verkregen, is deze verbeterd."

Zwaar

De Ontsmettingsdienst had het eveneens zwaar. Zeer lange werkdagen waren geen uitzondering. "Onder het personeel zijn dan ook gevallen van oedeemziekte en uitputtingstoestand voorgekomen. Ook steeds meer reumatische en maag- en ingewanden aandoeningen. Dit houdt zeker mede verband met het personeel dat, bij gebrek aan jonge krachten, vaak moet worden aangesteld."

Corien Claudemans met pensioen bij Gemeentearchief

“De beelden van uitgehongerde kinderen schokken keer op keer”

Na een ambtelijk dienstverband van 25 jaar ging Corien Claudemans eind vorig jaar met pensioen bij het Haags Gemeentearchief waar ze wetenschappelijk medewerker was. Ze specialiseerde zich ook in de Tweede Wereldoorlog, de omgekomen ambtenaren en de joodse gemeenschap van Den Haag. Corien Claudemans is bestuurslid van de Stichting Joods Erfgoed Den Haag en schreef talrijke boeken over het joods leven in Den Haag.

In een gesprek met TracesOfWar zegt Corien Claudemans dat ze haar kennis over de Tweede Wereldoorlog vooral via haar werk heeft verkregen. Een hoogtepunt was de terugkeer uit Rusland van de archieven van joodse instellingen uit Den Haag. Ze waren in 1942 door de nazi's in Den Haag gestolen. In een kasteel in Silezië werden ze door de Sovjettroepen ontdekt en in 1945 in tientallen wagons naar Moskou gevoerd waar ze begin jaren '90 werden gevonden. Na veel onderhandelen kwamen de archieven van de Nederlandsch Israëlietische Gemeente in Den Haag en het Israëlietisch Weeshuis 'Hulp Voor Weezen' in 2002 terug naar Den Haag. Voor de geschiedschrijving over joods Den Haag was dat volgens Corien Claudemans heel bijzonder.

Door de teruggekeerde archieven te beschrijven verdwenen veel hiaten, vooral uit de Tweede Wereldoorlog. "We kennen nu bijvoorbeeld de namen van de weeskinderen en de Duitse vluchtelingenkinderen die in de Tweede Wereldoorlog in het Joods Weeshuis aan de Pletterijstraat woonden en van wie het merendeel in de vernietigingskampen is vermoord."

In 2008 stelde Corien Glaudemans de Wegwijzer archieven en collecties van de Tweede Wereldoorlog bij het Gemeentearchief samen. In de boeken 'Den Haag – Stad in oorlog – Stad in vrede en Oorlog in de lucht' en 'Den Haag 1940-1945. Bescherming, oorlog en wederopbouw' die ze met Henk Ambachtsheer van Monumentenzorg schreef, staan honderden foto's uit de Beeldbank van het Gemeentearchief over de luchtoorlog, bombardementen, schuilkelders, de Atlantikwall, de Jodenvervolging en de duidelijke aanwezigheid van de bezetter in de stad. "Vooral de foto's over de Hongerwinter in Den Haag hebben mij geraakt. De beelden van uitgehongerde kinderen schokken keer op keer."

Indruk

Haar inzet voor de Stichting Joods Erfgoed Den Haag ontstond door de brieven die ze kreeg van mensen die tientallen jaren na het einde van de oorlog nog steeds op zoek waren naar verdwenen familieleden. "Hun verhalen hebben diepe indruk op mij gemaakt", aldus Corien Glaudemans. "Den Haag had tot aan het begin van de Tweede Wereldoorlog een grote joodse gemeenschap van circa 17.000 joden. In de oorlog is de gemeenschap gedecimeerd, maar is er nog steeds. Via de Stichting Joods Erfgoed Den Haag kunnen we het belangrijke joods verleden en het joods heden van Den Haag vertellen."

Naast haar vele activiteiten voor de Stichting Joods Erfgoed Den Haag gaat Corien Glaudemans onderzoek doen naar winkels met joodse eigenaren in de periode tussen de Eerste en de Tweede Wereldoorlog in Den Haag. De meeste winkels waren na de oorlog verdwenen.

Corien Glaudemans achterhaalde op verzoek van Gert-Jan Aleman, elk jaar de ceremoniemeester van de herdenking op het Trekvlietplein, de mensen en hun verhalen achter de namen op de gedenkmonumenten.

Het gaat om 34 ambtenaren van de toenmalige

Gemeentelijke Plantsoenendienst, het Gemeentelijk Energiebedrijf, het Gemeentelijk Gasbedrijf en de Gemeentelijke Reinigingsdienst.

Opslag

Gert-Jan Aleman werd er als directeur van het Haags Veegbedrijf van de gemeente in 2008 op attent gemaakt dat in een opslag een gedenkplaat stond met daarop de namen van de in de Tweede Wereldoorlog omgekomen ambtenaren van de Gemeentelijke Reinigingsdienst. Dat het in een berging was weggestopt vond hij ongepast en zorgde hij ervoor dat het gedenkteken op het Trekvlietplein een plaats kreeg.

Toen het Groenbedrijf Den Haag zich bij het Veegbedrijf vestigde, verplaatste het de gedenkplaat ook naar het Trekvlietplein. Niet veel later werd het kantoor van het Gemeentelijke Energiebedrijf aan de Loosduinseweg gesloten. Ook toen kwam de vraag of de twee gedenkmonumenten die daar hingen, eveneens op het Trekvlietplein een plek konden krijgen. De vier gedenksteden werden in 2012 verenigd.

Door corona was de laatste herdenking in 2019. Gert-Jan Aleman was toen voor de tiende keer ceremoniemeester. In 'Haagse Handen' zegt hij daarover: "Mijn opa dook tijdens de razzia's in zijn huis onder. Onder het tapijt in de gang zat een luik naar een soort nauwe kruipruimte waarin hij met zijn buurman ging liggen. Mijn andere opa heeft in een concentratiekamp gezeten. De oorlog heeft dus op beide kanten van mijn familie directe impact gehad. Daardoor heb ik er altijd een fascinatie voor gehad."

Emotioneel

In de loop der jaren groeide de herdenking uit en kreeg een indrukwekkend en emotioneel karakter.

Gert-Jan Aleman:

"Veel van de

mensen van wie we hier de namen zien,

zijn ergens ver buiten Den Haag in een massagraf begraven. Voor de nabestaanden die door het werk van Corien Claudemans eveneens zijn achterhaald, voelt het een beetje alsof ze hier liggen en is dit de plek waar ze zich het dichtst bij hun overledenen voelen."

De nabestaanden die elke keer naar het Trekvlietplein komen, heeft hij in de afgelopen jaren leren kennen. "Het is bijzonder dat alle generaties aanwezig zijn en huidige ambtenaren in contact komen met de familie van hun gevallen collega's. Het is belangrijk dat we de lessen van de oorlog levend houden. Het is een van de mooiste herdenkingen in de stad, omdat alle aanwezigen op de een of andere manier betrokken zijn bij de mensen die we herdenken." *(Foto's Haags Gemeentearchief)*

Kunst in Gemeentemuseum was volgens NSB 'ontaard'

Als Berlage de laatste hand legt aan de bouwtekeningen van het Gemeentemuseum weet Nicolaas Maasland, conciërge in Panorama Mesdag, niet dat enkele vakken op de tekening zijn toekomstige ambtelijke dienstwoning zijn. Hij is tot zijn pensioen in 1961 bij het Gemeentemuseum hoofdopzichter-conciërge.

Zwarte bladzijde in zijn ambtelijke loopbaan is de Tweede Wereldoorlog. Al in het najaar van 1939 werd het Gemeentemuseum met 5.500 zandzakken en scherfvrije wanden beschermd tegen mogelijke luchtaanvallen. Begin 1940 werden nog enkele beschermingswanden en een ijzeren trap van de begane grond naar de kelder aangebracht. Het ontruimen van het museum werd regelmatig en volgens een straks draaiboek geoefend.

Zwoegen

Nadat de Duitsers Nederland binnen waren gevallen werd direct begonnen met het in veiligheid brengen van de collecties. Twee dagen dag en nacht zwoegden de medewerkers om alle stukken in de kelders onder te brengen. Daarna werd het museum gesloten, maar al snel werd duidelijk dat het lege gebouw in beslag kon worden genomen.

Daarom gingen de deuren in juli 1940 voor een deel van de verzamelingen weer open. "In 1941 werd het vervelend", zei Maasland in 'Den Haag en Wij', het personeelsblad van de gemeente. "Op veel schilderijen plakte de NSB een papiertje waarop stond dat het ontaarde kunst was. Dat ging om moderne abstracte kunst en expressionisme."

Toen de NSB de tentoonstelling 'Eeuwig levende tekens' wilde inrichten werden alle stoppen verwijderd en goed verborgen.

Groot was de consternatie toen het licht uitviel. Alle uitgangen werden gesloten, de politie fouilleerde alle bezoekers, maar de 'Cultuur-boosdoeners' bleven onvindbaar. Maasland: "Ze wisten natuurlijk toch hun zin te krijgen. Op 15 oktober 1941 werd de tentoonstelling geopend, maar wij hadden de voldoening dat we de NSB het leven zuur hadden gemaakt."

Gerard Knuttel was toen net directeur. Omdat hij weigerde met de nazi's samen te werken werd hij op 4 mei 1942 naar het kamp Sint Michielsgestel overgebracht waar hij tot mei 1945 vast zat.

Sloop

Pal tegenover het Gemeentemuseum gingen voor de aanleg van de Atlantikwall huizen en een kerk tegen de vlakte. Maasland: "We vreesden het ergste. Op 4 oktober 1942 kregen we het bericht dat het museum gesloopt zou worden. Het lag binnen het gebied waarin de zes kilometer lange Hauptkampflinie moest komen. Uiteindelijk mocht het museum blijven staan omdat de tankgracht er net voorbij liep en dus buiten het sloopgebied lag. Wel moesten we het museum binnen een maand helemaal ontruimen."

De voorbereidingen daarvoor begonnen met een bijeenkomst in de hal voor het voltallige personeel. Na een indrukwekkende speech van waarnemend directeur Dirk Balfourt werd het Wilhelmus gezongen.

Het duurde acht weken om alles in te pakken en naar verschillende opslagplaatsen te verhuizen, zoals bomvrije kunstbunkers, de Sint Pietersberg bij Maastricht, het Kröller-Müller

Museum, Paleis Noordeinde en kasteel Peletier bij Woerden.

Opslagplaats

Op 8 januari 1943 werd het museum gesloten en in gebruik genomen door de Sammelverwaltung für feindliche Hausgeräte, die het gebouw gebruikte als opslagplaats van huisraad dat de Duitsers hadden geroofd in het voor de aanleg van de Atlantikwall geëvacueerde gebied.

Kachels, vloerbedekking, lampenkappen, bedden en ameublementen werden er neergesmeten. Bruikbare spullen werden later naar Duitsland vervoerd.

Door de troep ontstond grote schade aan de vloerbedekking en de wandbekleding. Dat werd nog erger toen op 8 december 1944 vrijwel recht tegenover het Gemeentemuseum een V-2 raket direct na de lancering ontplofte.

Het museum werd ernstig beschadigd. De glazen dakkappen waren vrijwel geheel vernield, de meeste deuren waren ontzet, bijna alle ruiten sneuvelden en ook in het gebouw waren er veel beschadigingen. Weer en wind hadden maandenlang vrij spel, waardoor de muren door vocht werden aangetast, de verf van het houtwerk bladderde en meubels en tapijten in het water dreven.

Verlies

Op 7 mei 1945 keerde Gerard Knuttel terug als directeur. Tijdens een bijeenkomst bedankte hij de medewerkers voor hoe ze met de kunstverzamelingen tijdens de bezetting waren omgegaan. Daardoor was het verlies tot een minimum beperkt. Nu ging het om de wederopbouw van het zwaar gehavende museum "zodat het weer zal herrijzen en uitgroeien tot een van de beste en modernste musea." Voor het herstel stelde het college een half miljoen gulden beschikbaar. Om plundering te voorkomen werd het dag en nacht bewaakt.

Gedacht werd dat het herstel zo'n vijf jaar zou duren, maar al in oktober 1946 was er de tentoonstelling 'Hoe Nederland den Vrede wint'. Daarop was te zien hoe Nederland na de bevrijding was hersteld.

(Foto's Haags Gemeentearchief)

Binderij
Openbare
Leeszaal:

'Ons
kan
niets
meer
bommen'

Nog voor de inval van de Duitsers had de Openbare Leeszaal en Bibliotheek van de gemeente in de Bilderdijkstraat al met de oorlog te maken. Zo zetten medewerkers van de binderij bij de mobilisatie in 1939 een hulpbrigade op. Hun motto was 'Ons kan niets meer bommen'. Ze waren uitgerust met een gasmasker, afvalbakken, een grote schep en een lampje op de borst.

In het najaar van 1940 moest ook de Haagse Openbare Bibliotheek van de Duitsers joods personeel ontslaan. Dat waren Hannie Wolff en Fanny Simons. Ze overleefden de oorlog door onder te duiken en kwamen in 1945 weer terug. Hun collega's vonden het ondanks dit gedwongen ontslag en de censuur belangrijk met hun werk door te gaan en te voorkomen dat de NSB het bij de Bibliotheek helemaal voor het zeggen zou krijgen. Daarom kozen ze ervoor de opdrachten die ze van de Duitsers kregen uit te voeren. Daarbij speelde ook de enorme groei van het aantal lezers. Het jaarverslag over 1941: "De leeszaal in het algemeen en de Haagsche wel zéér in het bijzonder hebben hun bestaansrecht in deze tijden met hun springvloed van belangstelling voor boeken en lezen bewezen."

In juli 1940 kreeg directeur Greve een brief dat in de bibliotheek anti-Duitse lectuur was gevonden. Dat was in strijd met de geëiste loyale houding ten opzichte van de bezetter. Om die reden had hij al eerder veertig boeken verwijderd. Om welke boeken het ging stond niet in de brief. Greve moest zelf een lijst van anti-Duitse boeken opstellen en aan de Duitsers laten zien. Allerlei Duitse instanties zoals de NSB kwamen telkens met nieuwe verboden voor boeken. Zelfs sommige kinderboeken en bladmuziek mochten niet meer. Uiteindelijk gingen 10.000 boeken uit de roulatie.

Hoewel het vooral in de Hongerwinter erg moeilijk was keek directeur Greve in zijn jaarverslag over 1944 dat veiligheidshalve pas na de bevrijding verscheen, toch met een goed gevoel terug: "Wij zijn door de Duitse bezetting berooid en gehavend achtergebleven en ook onze leeszaal zal armelijk moeten huishouden. Maar wij hebben toch dit gewonnen: de leeszaal is meer dan ooit het toevluchtsoord geweest toen alles wat het leven waard maakt te leven, was verdwenen."

Kleur

Volgens Greve had de leeszaal wat kleur en vreugde in de gezinnen gebracht, de geesten wakker gehouden en het leven zijn eentonigheid en druk wat ontnomen. "Wij hebben nieuwe lezers getrokken in duizendtallen; mensen die van ons bestaan niet wisten en dit nu hebben leren weten."

Hij zag het als zijn taak de nieuwe lezers vast te houden. "Een schoone taak waarvoor de leeszaal, wijzend op hetgeen zij in de jaren van ellende en verdrukking voor de burgerij deed, steun mag inroepen van de Overheid, Rijk en Gemeente. Een Herrezen Leeszaal in een Herrijzend 's-Gravenhage in een Herrijzend Vaderland."

(Foto's Haags Gemeentearchief)

ZWEEDSE PUZZEL

geleuter schredenteller	weefseltonnetje twistgesprek	noot melkgerecht	soort dans	webdraad
↓	2	↓	4	↓
tijdelijke verdaging verbod		5	barium huzarenbuis	6
↓			hondenras nakomeling	
inleiding Europeaan		3	1	delfstof
9		medicijn driekantig voorzijl	7	Fransen daalder 11
gang van een paard	Amerikaanse boer Chinese munt		12	
↓	↓	8	sketch	
liefkozing van een hond		gezellig		10

De letters in de genummerde vakjes vormen op de volgorde van de nummers een woord.

Stuur dit woord voor 13 mei naar:

VSAG
zaal 1.09
Zuidlarenstraat 57
2545 VP Den Haag

of mail het naar:

vsag@denhaag.nl

Onder de inzenders van de goede oplossing wordt een prijs van € 10,-- verloot.

De oplossing van de puzzel in het Journaal van april is **UITDEHOEKKOMEN**

Na loting uit de goede oplossingen ging de prijs van € 10,-- naar Henk en Marja Holtkamp uit Leidschendam.

Afdelingen en contactpersonen

Tenzij anders vermeld vinden de activiteiten plaats in de zaal van de VSAG, 1.09, op de eerste etage in Zuid57 aan de Zuidlarenstraat 57.

BILJARTEN

Maandag t/m vrijdag 9.00 - 13.00 uur, 13.00 - 17.00 uur.
Dhr. F.J.M. Kalse, tel. 070 - 394 03 64, frans-bep@ziggo.nl.
Per maand € 7,00

BOWLEN

Dekker, Scheglaan 12, Zoetermeer, vrijdag 14.00 - 16.00 uur.
Dhr. R. Nieuwenkamp, tel. 015 - 369 69 81.
roelnieuwenkamp@kpnplanet.nl.
Dhr. D.H. Ras, 079 - 331 08 77, dirkgretras1@outlook.com.
Per maand € 26,00

BRIDGE

Woensdag 13.00 - 16.00 uur.
Dhr. R. Maring, tel. 06 - 440 240 41, vsag.bridge@outlook.com.
Per maand € 5,00

FIETSEN

Van maart tot en met oktober op de 2e zaterdag van de maand.
Dhr. T. van der Linden, tel. 06 - 387 841 71.
vanderlindenton87@gmail.com

HANDWERKEN

Maandag 13.00 - 16.00 uur.
Mevr. G.G.M. Looijen-den Boer, tel. 070 - 366 03 09.
c.looyen3@kpnplanet.nl
Per maand € 5,00.

KEEP FIT

Stadhuis Spui, woensdag 14.00 - 15.00 uur in groepsverband.
Uitsluitend de deelnemers van deze groep kunnen op een andere dag of tijd ook individueel fitnesssen.

Dhr. B. van Amstel, tel. 070 - 367 50 25.

amstdijk@ziggo.nl

Per maand € 20,00.

KOERSBAL

Sportcomplex Erasmus, maandag 13.30 - 15.30 uur. o

Dhr. H.Th. Bielefeld, tel. 070 - 345 17 62.

h.t.bielefeld@hetnet.nl

Per maand € 1,50.

SCHILDEREN

Maandag 9.00 - 12.00 uur.

Dhr. J. Vos, tel. 070 - 355 82 81.

strandvos@ziggo.nl

Per maand € 5,45.

YOGA

Dinsdag 10.00 - 11.00 uur.

Mevr. M. Hendriks-Zuidwijk, tel. 070 - 323 94 15.

greethendriks@casema.nl

Per maand € 21,50.

WATERGYM

Escamphof, Escamplaan 57, woensdag 16.15 - 17.00 en 17.00 - 17.45 uur, donderdag 15.00 - 15.45 en 15.45 - 16.30 uur.

Mevr. Y. Heemskerk-Brunings, tel. 06 - 309 003 75.

yvonne.heemskerk.brunings@gmail.com

Per maand € 18,20.

Indien onbestelbaar
s.v.p. retourneren naar:
VSAG
Zuidlarenstraat 57
zaal 1.09
2545 VP Den Haag

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

